

NEMZETI AGRÁRGAZDASÁGI KAMARA

A Közös Agrárpolitika jövőjéről szóló „Stratégiai Dialógus” és annak várható társadalmi-gazdasági következményei Magyarországon

„Meg kell erősítenünk a gazdák helyzetét és biztosítani kell a hosszú távú versenyképességüket” – jelentette ki Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság frissen megválasztott elnöke 2024. július 18-án. Meglepő lehet, hogy a második ciklusára forduló bizottsági elnök első szavait éppen a gazdákhöz intézte, de ez egyáltalán nem véletlen, hiszen a 2024 tavaszán egész Európát felrázó **gazdatüntetések még von der Leyen újraválasztását is kétségessé tették.**

A brüsszeli kommunikáció válaszul azonnal kampányüzemmódba kapcsolott és **kedvező ígéretekkel halmozta el a gazdálkodókat.** Az mindenképp gyanakodásra adhatott okot, hogy von der Leyen éppen a Zöldek (és egyes magyar ellenzéki pártok) támogatásával maradhatott a Bizottság elnöke. A régi-új bizottsági elnök a stratégiai javaslatok kidolgozásával egy német bölcsészprofesszort – Peter Strohschneidert – bízott meg, létrehozva egy olyan testületet, melynek tagjai uniós civil szervezetek és érdekképviselői szervek delegáltjai közül kerültek ki.

Az agrárérdekek érvényesülését viszont erősen megkérdőjelezte az, hogy **a régi tagállamokból, Kelet-Közép-Európából egyetlen gazdaszervezet sem kapott meghívást a „szakértői” testületbe**, tagja volt azonban számos klímaaktivista és környezetvédő szervezet. A „Stratégiai dialógusról szóló jelentés” (a továbbiakban SD, vagy Stratégiai Dialógus) elnevezést viselő javaslatait a testület elnöke 2024. szeptember 4-én hozta nyilvánosságra, melyet az Európai Bizottság elnöke – közös sajtótájékoztatójukon – egyértelmű alapvetésként jelölt meg a mezőgazdasági és élelmiszeripari jövőkép kialakítása tekintetében.

Milyen társadalmi és gazdasági következményekkel járna a magyar gazdák számára, ha megvalósulnának az abban leírtak?

A „Stratégiai Dialógus” rövid bemutatása és megalkotásának valós indokai

- A testület talán legfontosabb megállapítása az volt, hogy a területalapú támogatások mostanra már nem szolgálják a termelők érdekeit, így az arra való jogosultak körének jelentős szűkítésére tesz javaslatot. Az anyag felveti egy jövedelemalapú támogatás lehetőségét is. A javaslat tehát széles körben megszüntetné a területalapú támogatásokat, és csak egy szűkebb kör számára (fiatal gazdálkodók, hátrányos térségekben működő termelők, új belépők) lenne elérhető területi alapon. Ezzel párhuzamosan a zöld célok megvalósítását emelték az egyik legfőbb céljá, kimondva, hogy a környezetvédelmi intézkedések pénzügyi támogatását a következő KAP-időszakban jelentősen növelni kell.

- A testület egyértelmű célként jelölte meg a **húsfogyasztás csökkentését és a növényi alapú élelmiszerekre történő átállást** is. A húsfogyasztás csökkentése érdekében viszont javaslatuk szerint az állattartást is vissza kellene fogni (ezzel csökkentve a károsanyag-kibocsátásunkat), melynek érdekében az állattartó gazdákat egyszeri kifizetéssel ösztönöznék az állatállomány csökkentésére.
- **Támogatni kellene a biogazdálkodásra való átállást**, ennek érdekében létrehoznának egy "Méltányos átmenet" pénzügyi alapot, amely a jelenlegi konvencionális módon gazdálkodó gazdaságok regeneratív, illetve biogazdasággá való átalakítását támogatná, az alap forrásai pedig kikerülnének a KAP-ból,
- A fenntartható gazdálkodás alkalmazását nem csak kedvezményekkel, hanem **szigorú szabályokkal is „ösztönöznék”**: ennek érdekében a javaslat konkrét ajánlásokat fogalmaz meg az agrobiodiverzitás előmozdítására, az ásványi műtrágyák és a növényvédő szerek csökkentésére.
- A **szabadkereskedelmi megállapodások kapcsán óvatos kritikát fogalmaz meg** a javaslat. Álláspontjuk szerint az Európai Bizottságnak fel kell ismernie a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek stratégiai jelentőségét a kereskedelmi tárgyalásokon, emellett a hatásvizsgálatok elvégzését is fontosnak tartja a javaslat, de **Ukrajna esetleges uniós csatlakozását még csak meg sem említi a tanulmány** az agráriumot érintő kihívások között.
- A jelenleg működő **támogatási rendszert ismét alapjaiban átalakítanák, ezért a gazdálkodóknak megint egy új feltételrendszerhez kellene igazítaniuk gazdálkodási tevékenységüket**. Az anyag ugyan konkrétan nem nevesíti, de a támogatási rendszer átalakításának egyik célja **Ukrajna jövőbeli csatlakozásának előkészítése**. Christophe Hansen uniós agrárbiztos már jelölte meghallgatásán ki is mondta, hogy „Ukraine is the elephant in the room”, hiszen az ukrán területekkel a jelenleg 157 millió hektár támogatásra jogosult terület 40 millió hektárral bővülne. A tét nem kicsi: 387 milliárd euró, a teljes uniós költségvetés közel 1/3-a.

Átalakulóban az uniós döntéshozatali mechanizmus

A Stratégiai Dialógus megalkotása és annak körülményei azonban rávilágítanak a Közös Agrárpolitikát érintő döntéshozatal alapvető átalakulására is. A KAP-források aránya az utóbbi mintegy 40 évben – 1980 és 2022 között – **75%-ról 31%-ra esett vissza** a teljes uniós költségvetéshez képest. A KAP közös költségvetésből való részesedésének csökkenése lényegében folyamatos volt az elmúlt évek során, ami tagállami szinten a reálértéken vett uniós agrártámogatási keretek folyamatos csökkenésével is együtt járt.

Ursula von der Leyen elnökké választásáig, 2019-ig természetes volt, hogy a KAP kialakítása során a mezőgazdasági termelők érdekeit szem előtt tartva hozták meg a döntéseket (még akkor is, amikor a gazdákra nézve negatív döntést kellett hozni, próbálták a gazdálkodók szempontjából kevésbé rosszat választani), **az elmúlt 5 évben viszont egyértelműen a „zöld” szemlélet került előtérbe.**

Az irányok mellett a KAP jövőjét formáló erőviszonyok is átalakultak: **a stratégiai javaslatétel a Mezőgazdasági Főigazgatóságról (DG Agri) átkerült az Európai Bizottság elnökéhez.** von der Leyen elnök asszony csapata pedig közvetlenül irányítja ezeket a folyamatokat, nem engedve (vagy csak korlátozottan engedve) beleszólást a Főigazgatóságnak. Semmi nem szemlélteti ezt jobban, mint az, hogy a Stratégiai Dialógust a DG Agri se ismerte vagy véleményezhette megjelenése előtt, ők is ugyanúgy 2024. szeptember 4-én ismerhették meg azt először. Ez gyakorlatilag az jelenti, hogy a „policy making” abszolút politikai szintre helyeződött át, ezzel a szakmai szempontokat háttérbe szorítva.

Várható társadalmi és gazdasági hatások Magyarországon

1) Makrogazdasági hatások

A területalapon járó normatív támogatások csökkentése miatt **az EU-ban, magasabb sztenderdek mentén előállított élelmiszeripari alapanyagok és takarmányok ára** nagy valószínűséggel **emelkedne**, továbbá a folyamatosan szigorodó környezetvédelmi előírások is nagyobb költségeket, kieső terméshozamot jelentenének a gazdálkodók számára. Ez a növényi alapú élelmiszerek, továbbá a hús- és tejkészítmények árát is jelentősen emelné, amely **inflációnövelő hatású lenne.**

Ezzel egyidejűleg a lakosság egy részét **az olcsóbb, bizonytalan eredetű és minőségű, harmadik országokból származó élelmiszerek vásárlására és fogyasztására ösztönözné**, ami szintén a Stratégia Dialógusban megfogalmazott célokkal ellentétes folyamatokat eredményezne. Ez a folyamat azonban sajnos már nem csak a jövő: az európai állattenyésztés alapanyag-szükségletének (kukorica, szója) 2/3-a már most is az EU-n kívülről érkezik.

A mezőgazdaság részesedése a magyar GDP és a foglalkoztatás tekintetében egyaránt 5% körüli szinten van, az ágazat eredményességének mértéke azonban jócskán túlmutat ezeken az arányokon. Magyarország **exporttöbbletének közel 60%-át az agrárium adja**, a mezőgazdasági termékek exportjának értéke pedig meghaladta a 13,4 milliárd eurót (a 2023-as év adatai alapján). Ezen túl a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó **ún. agribusiness ágazat, vagyis a termelési, szolgáltatási és kereskedelmi szektor** (pl. gépforgalmazás, vetőmag- és műtrágyagyártás) szintén többszáz milliárd forint értékben járul hozzá az ország gazdasági teljesítményéhez, mely közvetlenül érzékeli a gazdálkodási feltételek bármilyen romlását.

2) A gazdatársadalomban beálló változások

A KSH 2023-as Agrárcenzusa alapján **közel 200 ezer gazdaság működik Magyarországon**, amelyek döntő többsége östermelői vagy egyéni vállalkozói formában végzi tevékenységét. Gazdasági és társadalmi súlyukra jellemző, hogy **a termőföldek közel 2/3-át egyéni gazdaságok használják.** A magas átlagéletkor és az elmúlt időszak piaci nehézségei miatt az elmúlt három évben közel 20%-kal csökkent a termelők létszáma: elsősorban a kisebb területtel rendelkező és csak néhány állatot tartó gazdaságok hagytak fel a mezőgazdasági tevékenységükkel. Jelentős visszaesés volt az idősebb gazdálkodók tekintetében is: az 55-64 éves korosztályba tartozó gazdák száma 91 ezerről 45 ezerre csökkent az elmúlt 10 évben.

Ezzel párhuzamosan viszont pozitív tendenciák figyelhetők meg a családi gazdaságok tőkeerejében és gazdasági teljesítményében, melyet az elmúlt évtized kormányzati intézkedései nélkül nem lehetett volna elérni. Témánk szempontjából ki kell emelni a **kedvezményes őstermelői adórendszer**t, mellyel a családi gazdaságok nem csak komoly megtakarítást érhetnek el, hanem mindezt szinte adminisztratív terhek nélkül, átalányköltségek figyelembevételével tehetik meg. A Stratégiai Dialógus javaslatot fogalmaz meg az adórendszer egységesítése irányába is, ami éppen a kedvezményes **őstermelői adózás előnyeit szüntetné meg**.

Az elmúlt időszak gazdálkodási és piaci nehézségei (súlyos aszályok, ukrán áruk dömpingje; a termelési költségek drasztikus megemelkedése) miatt ráadásul a korábbiakhoz képest még inkább felértékelődött a támogatások szerepe. A gazdálkodói **bevételek közül jelenleg egyedül a támogatásra számíthat stabilan a termelő**, így a gazdálkodó partnerei is (inputanyaggyártók, vetőmagforgalmazók, gépkereskedők stb.). Ezért a valós pénzbeli összegüknél sokkal nagyobb a közvetlen támogatások jelentősége, melyekkel a gazdálkodó jelenleg egy gyengébb évben is **stabilan tervezhet**. Amennyiben ezt a biztonságot kihúzzák a lábuk alól, akkor a folytatáshoz egy komplex kockázatkezelési stratégiát kellene a gazdálkodóknak felépíteniük, hogy a rendszer instabilitását kezelni tudják, amelyre a gazdaságaink nagy része valószínűleg nem lesz képes. Így jelentős részük a gazdálkodás megszüntetése mellett döntene, hiábavalóvá téve minden eddigi kormányzati intézkedést.

3) A birtokszerkezet várható átalakulása

A gazdatársadalom gyökeres átalakulása törvényszerűen magával rántaná a pozitív tendenciákat mutató magyar birtokszerkezetet is, a családi gazdaságokra építő hazai agrárpolitika eredményei ugyanis egyértelműen tetten érhetők a birtokviszonyok átalakulásában. Míg bő egy évtizeddel ezelőtt a földek közel 50%-a még gazdasági társaságok használatában állt, addig mostanra a **területek 2/3-át őstermelők, egyéni gazdaságok használják**. Még kedvezőbb tendencia, hogy a földek legnagyobb része (1,4 millió hektár) a 100 és 300 hektár közötti gazdaságok használatában volt, ez a teljes terület 1/3-át tette ki. Tíz évvel ezelőttől képest ez a gazdálkodói szegmens bővült a legnagyobb mértékben (+47%).

Az **átlagos birtokméret Magyarországon jelenleg 29 hektár**, ami emelkedés a tíz évvel ezelőttihez képest, de még mindig jócskán elmarad a nagy nyugat-európai mezőgazdaságok szintjétől. Az egy gazdaságra jutó üzemméret Franciaországban közel 70 hektár, Németországban 62 hektár, Dániában pedig szintén 50 hektár fölött van. Ezzel szemben Romániában az átlagos birtokméret az 5 hektárt is alig lépi át, de a koncentráció ott is megindult. Tendenciáiban pedig minden említett országban a birtokviszonyok koncentrációja figyelhető meg.

A családi gazdaságokra építő magyar gazdaságszerkezeti modell azonban radikális átalakuláson mehet keresztül, amennyiben a területalapú támogatás megszűnne a jelen formájában létezni, a piaci és éghajlati kihívásokkal küzdő **gazdatársadalom létszáma drasztikusan lecsökkenne**, ahogy ugyanez történe más kelet-közép-európai államokban is.

Társadalmi szinten ez súlyos következményekkel járna, **egyres falvakból a maradék vállalkozói réteg is eltűnne**, jelentős helyi adó bevételektől fosztva meg a települési önkormányzatokat. A föld használatát a gazdasági társaságok vennék át, melyek esetében már az sincs kizárva, hogy hosszú távon külföldi tulajdonba kerüljenek, kiüresítve ezzel a magyar gazdákat védő földforgalmi szabályokat.

4) A harmadik országokból származó termékek növekvő aránya

Az árak megemelkedéséről és a fogyasztói szokások ebből következő átalakulásáról már a Makrogazdasági hatások között írtunk, ezúttal viszont kifejezetten a termelőket érintő kihívásokat mutatjuk be. **Ezek közül is kiemelkedik az ukrán termékek dömpingje**, hiszen Ukrajna az EU teljes termőterületének közel 1/3-át megközelítő földterülettel rendelkezik, mindezt tetéztve a nyugati tőke komoly jelenlétével és technológiai színvonalával. A dömping mértékére jellemző, hogy a háború előtt Ukrajnából 5 millió dollár értékben érkezett gabona Magyarországra, ami 2022-ben – a háború kitörése után – már meghaladta a 400 millió dollárt, de óriási mennyiség érkezett például olajos magokból, baromfiból, tojásból is.

Üdvözlendő, hogy a Stratégiai Dialógusban a szabadkereskedelmi megállapodásokkal összefüggésben említésre kerül **a hatástanulmányok elvégzésének szükségessége**, de ennek felismerése már jelentősen megkésettnek tekinthető, hiszen Ukrajnából évek óta szinte teljesen szabadon áramolhat be az áru az EU területére, nem is beszélve a Mercosur megállapodás szabadkereskedelmi rendelkezéseiről. Ráadásul ezen megállapodások betartása és ellenőrzése láthatóan nem működik eredményesen, lásd az Ukrajnából behozott áru mennyiségét. Éppen ezért lenne szükséges a harmadik országokból származó áruk helyszínen történő ellenőrzésének erősítése.

Egyértelműen kijelenthető, hogy nem lesz fenntartható az európai mező- és élelmiszergazdaság, ha az EU által felállított **szigorú élelmiszerbiztonsági szabályokat csak az európai termelőkkel szemben várják el**, a szabadkereskedelmi megállapodások által piacot biztosított szereplőktől viszont nem. Ráadásul a szigorú szabályok és kötelezettségek által megemelkedett költségek kompenzációjaként adott támogatásokat egyúttal jelentősen meg akarják vágni.

5) Az állattenyésztés további visszaszorulása

A Stratégiai Dialógus egyértelmű célként jelölte meg a **húsfogyasztás csökkentését és a növényi alapú élelmiszerekre történő átállást**. Elképzelései szerint ennek érdekében az állattartást is vissza kellene fogni (ezzel csökkentve a károsanyag-kibocsátásunkat is), ezért az állattartó gazdákat egyszeri kifizetéssel ösztönöznék az állatállomány csökkentésére.

Ez – minden hazai kormányzati intézkedés és támogatás ellenére – jelentősen lerontaná a hazai állattenyésztési ágazat kilátásait. Mindezt úgy, hogy az elmúlt 10 év során **az állatállománnyal rendelkező gazdaságok számában folyamatos csökkenés volt tapasztalható**, 2013-hoz viszonyítva 125 ezerrel, megközelítőleg harmadára esett vissza az állattartó gazdaságok száma.

A kérdés viszont újra és újra felmerül a gazdáknál: miért az európai állattartást kiáltják ki a klímaváltozás fő bűnöseként, miközben a **világ szarvasmarha-állományának 90%-a és a sertésállomány 80%-a Európán kívül található?** Mértékéből kifolyólag az uniós állattenyésztésen keresztül megvalósítható kibocsátáscsökkentés elenyésző az EU-n kívüli szennyezéshez képest. Ráadásul az állattenyésztési ágazat számtalan módon pozitívan segíti elő a zöld célok megvalósulását: a szerves trágya használatával csökkenthető a műtrágya felhasználás, javul a talaj szerkezete, víz-, levegőmegtartó, és szénmegkötő tulajdonsága, illetve a biogáz üzemek jelentősen hozzájárulnak a megújuló energia előállításához. Az uniós állattenyésztés leépítésével tehát éppen a szennyezőbb, alacsonyabb szintű előírásoknak megfelelő argentin, brazil és ukrán húselőállítást ösztönöznék, amely tulajdonképpen nem jelentene egyebet, mint a klímaszennyezés EU-n kívüli területre exportálását. Ennek megakadályozása és az egészséges élelmiszerek megőrzése nem csak a gazdák ügye, hanem általános fogyasztói érdek is.

6) A támogatáspolitikai mozgástér tagállami leszűkülése

A Közös Agrárpolitika forrásait illetően az elmúlt években alapvető változások indultak meg az Európai Bizottság és a tagállamok közötti hatáskörmegosztás újraszabályozása érdekében. Azon túl, hogy az egyes uniós büdzséket – a tervek szerint – egy közös költségvetésbe olvasztanák, von der Leyen elnök asszony 2024. július 18-án azt is bejelentette, hogy 2027-től **minden uniós forrás esetén (így a KAP támogatásai kapcsán is) bevezetné a jogállamisági feltételek vizsgálatát.**

A tagállami mozgástér szűkítése érhető tetten abban a folyamatban, hogy korábban a „kölcsonös megfeleltetés” és a „zöldítés” bevezetésével a **támogatásoknak folyamatosan egyre nagyobb részét kötötték a zöld célok teljesüléséhez.** Ennek következő lépése volt a Timmermans-féle Green Deal 2019-es bemutatása és annak gyakorlati elvárása a tagállami vidékfejlesztési programokban. A jelenlegi támogatási ciklusban a tagállami Stratégiai Terv bizottsági jóváhagyásakor pedig már kiemelt szempont volt az, hogy a tagállami támogatáspolitikai mennyiben járul hozzá az EU környezetvédelmi vállalásaihoz. Ez a folyamat valószínűleg a jövőben is erősödni fog, tekintve hogy a Stratégiai Párbeszéd javaslata alapján a támogatottak szélesebb köre csak még további környezetvédelmi többletvállalásokért cserébe jutna támogatásokhoz, ellenben ezeket az előírásokat az EU-n kívüli gazdaságoktól már nem követelnék meg.

A 2024-es gazdatüntetések ellenére ugyanezt a tendenciát látjuk jelenleg is folytatódni. Az új uniós agrárbiztos, Christophe Hansen von der Leyen elnök asszonytól kapott megbízólevelében az szerepel, hogy az új Bizottság sikerét azon fogják mérni, hogy képes-e megfelelni az európai zöld megállapodásban kitűzött követelményeknek, céloknak és célkitűzéseknek. Az új agrárbiztos ennek megfelelően többször is hangsúlyozta, hogy a Stratégiai Dialógust tekinti az új KAP zsinórmércéjének. Az általuk javasolt **támogatási rendszer azonban a gyakorlatban jelentősen megnövelné a kritériumok körét, ezáltal az Európai Bizottság beavatkozási lehetőségét,** lecsökkentve viszont a tagállamok mozgásterét. Immáron több mint 20 éve uniós tagként és az EU-s viták résztvevőiként kétségünk sem lehet afelől, hogy a változások az uniós centralizáció irányába hatnak.

7) Az adminisztratív terhek további növekedése

Gazdálkodói oldalról elsősorban azzal szembesülnek, hogy az eddigi támogatási összegeket még több környezetvédelmi és termeléskorlátozó vállalással tudják csak elérni. A szétagoltabb támogatási rendszerre történő átállás azonban mind a végrehajtásban, mind a gazdálkodók oldalán jelentős többlet adminisztratív terhet eredményezett. **Szignifikánsan megnőtt a gazdálkodók részéről szükséges adatbejelentések és -rögzítések aránya**, hiszen számos támogatási szabály esetében ez az egyetlen objektív ellenőrzési eszköz a hatóságok számára annak megítélésében, hogy a választott gyakorlatot teljesítették-e.

Emiatt **az elmúlt években durván megszorodtak a hatósági ellenőrzések**, ezek pedig a kifizetések lelassulásához vezettek. A helyzetet az sem könnyíti meg, hogy **a hazai agrártámogatási intézményrendszer jelenleg nagymértékben szétagolt**, a hatáskörök megoszlanak többek között az Agrárminisztérium, a Magyar Államkincstár, a Kormányhivatalok és a NÉBIH között. Az adminisztratív terhek jelentős részét a kamarai falugazdászok ugyan leveszik a gazdálkodók válláról, de ezzel együtt is sokkal bonyolultabbá vált a termelők által teljesítendő kötelezettségek sora.

A területalapú támogatási rendszer megszüntetésével azonban még ehhez képest is drasztikusan megnőne az adminisztratív terhek súlya, hiszen **egy jövedelemalapú támogatási rendszerben jóval több adatszolgáltatásra lenne szükség, ráadásul elektronikus formában**. Ez elsősorban az idősebb gazdálkodók nagyarányú lemorzsolódásával járna, amit semmilyen tagállami adókedvezmény vagy intézkedés nem tudna megakadályozni. Jelenleg sem egyszerű a helyzet, hiszen az adminisztrációs terhelés csúcsei még előttünk vannak, ilyen szempontból a 2025-2027 közötti évek lesznek a legnehezebbek, de a Stratégiai Dialógusban megfogalmazott javaslatok még ehhez képest is jelentősen rontanának a gazdálkodói terheken.

JAVASLATOK

Egyetértve a Magyarország által kezdeményezett és tavaly év végén elfogadott Tanácsi következtetésekkel, kiemelten fontosnak tartjuk

- a Közös Agrárpolitika stratégiai jelentőségét és önálló költségvetésként való megőrzését
- a Közös Agrárpolitika forrásainak és kétpilléres rendszerének megőrzését
- a területalapú támogatási rendszer megőrzését
- az uniós piac védelmét a harmadik országokból származó importtal szemben
- a versenyképességi szempontok és
- az élelmiszerellátás stratégiai szerepének figyelembevételét az uniós döntéshozatal során
- a támogatási szabályok egyszerűsítését és az adminisztratív terhek valós csökkentését
- az ágazat – különösen az állattenyésztés – szerepének tévhiteltől mentes megítélését
- **RÓLUNK, NÉLKÜLÜNK NE DÖNTSENEK!**

2025. február 19.